

סתם נדרים להחמיר (נדרים יח)

גליון 357

איתא במשנה בדף יח: סתם נדרים להחמיר ופירושם להקל. כיצד, אמר הרי עלי כבשר מליח כיינ נסך, אם בשל שמים נדר אסור, אם בשל עבודת כוכבים נדר מותר, ואם סתם אסור.

מי שנדר והתפיס בדבר הנדור, נדרו נדר. מי שהתפיס בדבר האסור, נדרו מותר. דאפשר להתפיס רק בדבר הנדור. ואם נדר סתם באופן שאפשר לפרש דבריו בשני אופנים, לדבר הנדור או לדבר האסור, מפרשים דבריו להחמיר, וחל נדרו.

בהאי דינא דסתם נדרים להחמיר יש להתבונן מאיזה דין זה, האם זה מדין ספיקא דאורייתא לחומרא או מדין אחר. ועוד צריך להבין מה היתה כוונת הנודר כשנדר בסתם.

בפירוש הרא"ש כתב אע"ג דכשפירש דבריו אזלינן בתר פירושן, אם סתם, אזלינן לחומרא, דסתם הנודר דעתו לאסור, מדלא שתק.

מבואר בדברי הרא"ש שהיות והנודר נדר ולא שתק, כנראה רצה שנדרו יחול. ולכן אומדים שדעתו היתה לאסור, וכך מפרשים את לשונו.

וקשה דהא גם אם היתה כוונתו לאסור הרי אם אמר כבשר ע"ז לא נאסר כי למעשה התפיס בדבר האסור, וא"כ איך נוכל לקבוע שדעתו היתה להתפיס דוקא בדבר הנדור, דייתכן שהתכוין לאסור והנדר לא חל.

וכתב באילת השחר דצ"ל בכוונת הרא"ש דכוונת הנודר שיהיה נדרו באופן שעפ"י דין יהיה אסור. והיינו דלא די לומר שמסתמא כיון לאסור אלא מסתמא כיון לאסור באופן המועיל. ולכן מפרשינן לדבריו שאמר שיהיה כדבר הנדור.

אלא דלפיי"ז קשה הא דמק' בגמ' מהא דתנן ספק נזירות להקל, למה מקילים בנזירות אם במשנתנו מבואר שמחמירים. והרי לפי הנ"ל מאי קשיא הא בנזירות איירי שאמר הריני נזיר אם זה פלוני, ובסוף לא התברר אם הוא פלוני או לא, והוי ספק במציאות אם נזירותו חלה. ושם מבואר שבספק אינו מקבל נזירות דאינו רוצה אלא נזירות ודאית אבל בסוגיא דידן אין ספק אם התקיים הנדר, דהא הנודר רוצה שנדרו יחול ולכן נדרו מתפרש לחומרא. כאן הוי נדר ודאי ושם הוי ספק. וכן הקשה בקרן אורה. והעיר דהתוס' בדף יט (בר"ה ור"ש אוסר) חילקו ביניהם, דכאן הוי נדר ודאי ושם הוי רק ספק. (אלא דתוס' הקשו כן רק על תירוץ הגמ' דלר"ש שמחמיר בנזירות ה"ה בסתם נדר, ולא הקשו בתחילת הסוגיא מה הקושיא מנזירות, וצ"ע).

וע"כ הבינה הגמ' שעד כמה ששם בנזיר אמרינן שלא רצה לקבל נזירות על הספק, ה"ה בסתם נדר שיש ספק בלשונו למה התכוין, לא נאמר שהתכוין לאיסור אלא נאמר שהיות ויש ספק אינו רוצה בנדר.

ובאגרות משה (יו"ד ח"ג סי' סח סוף אות א) כתב דכיון דספק נדרים להחמיר, יודע שכן יפרשו בדבריו ולכן הוי נדר ודאי אבל לצד שספק להקל א"כ לא יפרשו בדבריו אלא להקל, עכת"ד. יוצא דהא דהוי ודאי נדר הוא בגלל שידוע הנודר שיחמירו בפירוש לשונו ולכן הקשו מנזיר דשם חזינן שמקילים בספק ולא מחמירים.

אבל זה חידוש לומר שהנודר יודע את ההלכה שספק נדרים לחומרא ולכן דעתו לנדר ודאי. והפשט הפשוט הוא שהסדר הוא הפוך שהוא אינו יודע מה פירוש לשונו, ואנחנו מחמירים בפירוש לשונו כי מסתבר שרוצה לאסור.

ובנתיבות המשפט (סי' ס אות ח) כתב דהביאור במחית איניש נפשיה בספיקא הוא דדעתו דאינש כשנודר שיהיה נתפס כל חומר משמעות הלשון שיש לספק בהלשון. וכתב שיהא נתפס בוודאי כל חומר הלשון שיש

לספק. האדם מכוין שגם ספקות יהיו כלולים בלשונו ורצונו שיחולו מטעם ודאי. וכנראה, לפי זה זה הפשט בסתם נדרים להחמיר שזה רצונו שלשונו תאסור גם דבר שמשמעותו בספק.

ובחי' הגרנ"ט (נדרים סי' נה) ביאר שהנידון של מחית איניש נפשיה לספיקא הוא האם דעת הנודר בכלל על ספיקות, דייתכן שלא העלה בדעתו שיהיה כאן ספק, וכל כוונת נדרו היתה על הצד של ודאי. ולכן אם נגנב הכרי, לא קיבל נזירות בכה"ג. וכן בנדר היות ויש שתי משמעויות ללשונו, אם לא מחמת דמחית איניש נפשיה לספיקא אינו מכוין לנדר כי יש כאן ספק בלשונו. ואי מחית לספיקא וכוונתו לנדר גם כשיש ספק אז אמרינן שהיות ויש כאן ספק ומסתמא דעתו לנדר, נקטינן לחומרא. וכן כתב בשיעורי ר' דוד. לפי הנתיבות האדם מכוין בוודאי שלשונו יכלול גם ספקות. ולפי הגרנ"ט החשבון מתחיל מזה שהוא מעוניין בנדר גם אם יש ספק ואז חכמים מפרשים לחומרא. ולפי האגר"מ היות ויודע שיפרשו דבריו לחומרא מתכוין בוודאי לנדר.

בפסקי הרא"ש (סי' י) כתב דסתם נדרים להחמיר היינו כשלא פירש מה היה בלבו אלא אמר כן נדרתי כמו שפרשוהו חכמים, אנו מפרשים לחומרא. ולפי"ז לכאורה אין הפשט שאומדים שהתכוין לאסור (כמו ששמע מפירושו בנדרים), דהא נדר בלי לחשוב על פירוש מסוים. אלא הביאור הוא שהיות וחכמים יודעים שמסתמא דעתו לאסור, דאחרת למה נדר, ויודעים שהוא נודר כפי שיפרשוהו חכמים לכן מפרשים דבריו לחומרא באופן שיהיה כאן נדר. וכעין זה כתב הרא"ש גם בפירושו למס' נזיר (דף ח) בהריני נזיר מלא הבית שלא יודעים אם כוונתו למלא חרדל (והוי נזיר כל ימיו) או מלא קישואים, שכתב דסתם נזיר ולא היה בלבו אלא מה שידונו חכמים לשונו.

ולסיכום יוצא דהפשט הפשוט הוא שאנחנו משערים שהתכוין בלשונו לאסור. לפי האגר"מ הוא יודע שיפרשו דבריו לחומרא, לכן חושב בדעתו שיחול לפי הלשון האוסרת. וברא"ש בפסקים משמע שהוא לא התכוין אלא למה שיפרשו החכמים. ואנחנו מפרשים לחומרא כי מסתמא נדר כדי לאסור אבל אין הפשט שהוא כנראה חשב לפי המשמעות האוסרת.

אמנם בפירוש רבינו אברהם מן ההר כתב בשם הרמב"ם ששאלנו את הנודר למה היתה כוונתו. ואם אמר בשל שמים אסור ואם אמר שלע"ז כיון מותר ואם סתם שהוא אינו זכור לאי זה דבר כיון תלינן דלמליח לשמים כיון שהרי לאסרו עליו בא, דסתם נודר דעתו לאסור. מיהו אם היה זכור לאי זה דבר כיון ופרש לנו אחר שנדר שלמליח דע"ז כיון נאמן ואזלינן לקולא.

ולפי דבריו באמת יש כאן ספק, שהרי הוא כן כיון רק שאינו זוכר לאיזה צד כיון. ואנחנו מחמירים. ובקריית ספר (פ"ב נדרים) כתב דהא דסתם נדרים להחמיר הוא משום דספק דאורייתא לחומרא. וברדב"ז (פ"ב נדרים ה"ז) כתב סתם נדרים להחמיר דסתם נודר דעתו לאסור מדלא שתק וכגון ששאלנו אותו ואמר דאינו יודע באיזה ענין נדר. ומשמע שלא כיון כלום או שאינו זוכר. ואומדים שדעתו היתה לאסור.

ולכאורה תהיה נפק"מ בין הטעמים, דאי הוי ודאי נדר כי כוונתו כפי איך שיפרשוהו חכמים, והם מחמירים בפירושו, ילקה הנודר כשיעבור על נדרו. וכן מבואר בתוס' (יט. בד"ה ור"ש אוסר). אבל אי הוי מטעם ספיקא דאורייתא לחומרא כמו שכתב בקריית הספר לא ילקה מספק.

והנה בסוגיא דבעיקרו קא מתפיס (בדף יא) שאלו האחרונים מדוע לא אמרינן דסתם נדרים להחמיר ואסור. ובחי' הגרנ"ט כתב דבבעיא של בעיקרו קא מתפיס מספקינן דדילמא לשונו היא רק כדהשתא, ולא שייך לומר סתם נדרים להחמיר אלא כשלשונו יש שני פירושים. ורק לפי הצד דבעיקרו קא מתפיס דאמרינן שהלשון מוכח גם במעיקרא אז יהיה אסור מטעם סתם נדרים להחמיר, דאם יש שתי משמעויות ללשון שאמר מחמירים. אבל לצד דבהשתא אין שני פירושים אלא רק פירוש אחד ולכן לא שייך להחמיר לפרש מה שלא כלול בלשונו.